

ACSAI ROLAND

Vörösmarty Abonyban

Az irodalomtörténet gyakran érintkezik a helytörténettel és magával a történelemmel, ahogy eme írásmóban is, amiben a Pest vármegyei Abonyról, Ágai Adolfról és Vörösmarty Mihályról lesz szó, és egy velük kapcsolatos irodalomtörténeti adalékról.

Abonyi származású lévén örvendetes számomra, hogy ehhez a viszonylag kis városhoz ennyi híres író vagy íróhoz kapcsolódó személy kötődik – a kortárs alkotókat itt most nem említem –: Kazinczy Ferenc többször időzött itt, amikor öccsét, Kazinczy Miklóst meglátogatta, Petőfi is megszállt itt a levelei szerint, Arany János *A tetétleni halmon* című versében is megjelenik a város („Nem, nem, Csak a szomszéd Abony vagy Törtel / Kanásza múlatá magát a kürttel”), illetve Illyés Gyula *Ifjúság* című verses regényében is találkoztam a város említésével, valamint az 1800-as évek második felének népi írója, Abonyi Lajos is itt lakott, ahogyan Petőfi István felesége, Gaylhoffer Antónia is... De az már kevésbé köztudott – persze, nem is teljesen ismeretlen tény –, hogy Ágai Adolf (1836–1916) író, újságíró, a Borszem Jankó című élcslap szerkesztője is itt nőtt fel. A Porzó álnéven írt *Új hantok* című könyvében Abonyi Lajosról, azaz Márton Ferencről is megemlékezik, aki gyermekkori barátja volt. Ágaiék Dabaszról költöztek ide, és itt Simonffy Kálmán – a későbbi jeles dalszerző – is barátjuk lett. Ágai több helyen ír az 1800-as évek második felének Abonyáról, és fontos kortörténeti dokumentumoknak számítanak sorai. Ő az az alkotó egyébként, akiről el szoktak feledkezni, ha Abony hírességei kerülnek szóba. Ágai abonyi kötődése nekem is mostanában „esett le”, amikor elővettem legrégebbi könyvemet, az 1892-es kiadású *Por és hamu* című, nekrológszerű arcképeket tartalmazó Ágai-könyvet, amiben a *Vadász Miklósné asszonyságnak Pesten* című emlékezésében egy egész írást szentel a városnak, és ezzel elérkeztünk tulajdonképpeni tárgyunkhoz.

Ágai írásából ugyanis az derül ki, hogy apja Abony orvosa volt (eredeti néven Rosenzweig Józsefnek hívták, és Abonyban halt meg 1864-ben), és egy őszi este, a világosi fegyverletétel után egy különös idegen állított be abonyi házukba – jó lenne kideríteni, hol is állt ez az épület –, aki Ágai apját kereste: „1850-nek egy bus őszi estéjén megzörgették az abonyi házuk kapuját. Nagyon félős idők jártak

akkoriban...” A „kissé elömlő termetű, sötét tömött szakállú-bajszú idegen” Vadász Miklós álnéven mutatkozik be (feltűnő, hogy Vörösmarty olyan álnevet választott magának, amelyikben a V. M. monogramot megtartotta), és „bujdosó magyarnak” titulálja magát, aki az apával szeretne beszélni. A vendég náluk tölti az éjszakát, majd másnap távozik, de az este folyamán felfedi kilétét, és kiderül róla, hogy nem más, mint a nemzet nagy költője, Vörösmarty Mihály (1800–1855), akinek a kormányban betöltött szerepe miatt 1849-után bujdosnia kell, és hogy Vörösmarty János – a költő öccse és az Ágai-Rosenzweig család barátja –, a szomszédos település, Újszász egyik gazdatisztje küldte hozzájuk. Vörösmarty egy levelet bízott rájuk, amit az akkor még gyermek Ágai Adolfnak kellett eljuttatnia Csajághy Laurának, a költő feleségének Pestre, amit Ágai meg is tett, hiszen akkoriban oda járt iskolába. (Egyébként Ágai Nagykörrösre is járt gimnáziumba, ahol Arany János tanította.) Csajághy Laurát Ágai „bánatos arcú szépasszonynak” írja le, „egy barna fiúcskával s két bájos szőke kis leánykával”, aki nyájasan viselkedett vele.

Ennyi a történet, ez a kordokumentum, aminek valóságosságát kevés okunk lehet megkérdőjelezni (néhány apróbb részlet kivételével). Teljesen hitelesnek és logikusnak tűnik az írás, és ezek szerint Vörösmarty Mihály is járt Abonyban, méghozzá Ágai Adolféknál. E tény természetesen nem felfedezés – én is találtam rá utalást máshol egy lábjegyzet erejéig, amikor utánanézttem, mennyire közismert –, mert akik olvasták Ágai műveit, azok ezzel tisztában vannak, de én szeretném egy kicsit közelebbről is elemezni ezt a nekrológot.

Ágai így írja le a jelenetet, amelyikben apja felfedi előtte a vendég kilétét: „Fiam, kezdé ünnepiesen, tudd meg, hogy az az úr, aki vendégünk volt, s itt a mi földünk alatt hált meg, senki más, mint Vörösmarty Mihály [...] A Vörösmarty Pista bácsi testvérbátyja, aki Újszászon az Orczyék tisztartója.” Azonban Ágait ebben a passzusban kétszer is megcsalja az emlékezete, mindjárt ki is mutatom, hol. Először is: a dolog biztosan nem 1850 őszi történhetett, mert Gyulai Pál monográfiája, a *Vörösmarty Mihály életrajza* szerint is 1849 augusztusára, szeptemberére, novemberére és decemberére eshetett a bujdosás korszaka: „Szegedre, Aradra együtt uta-

zott Bajzával, a világosi katasztrófa után vele menekült Nagyváradra, s onnan Szatmár megyébe. A két költő négy hónapig bujdosott és rejtőzött e távol eső megyében [...] Gebén, Csanády Jánosnál mintegy három hétig múltattak." Végül Vörösmarty Fegyverneken találkozott a feleségével „1850 elején”, aki rábeszélte, hogy adja fel magát Pesten, ami meg is történt, és Vörösmarty bujdosásának ezzel vége szakadt. (Gebét egyébként ma már Nyírkátának nevezik, és a versdatálások szerint Vörösmarty október tizedikén itt írta az *Emlékkönyvbe* című költeményét, ahogy valószínűleg az *Átok* címűt is, vagyis október elején még ebben a megyében tartózkodott.) A másik tévesztés még feltűnőbb: „Pista bácsinak” hívja Vörösmarty testvérét, pedig Jánosnak nevezték. Ágai valószínűleg teljességgel a gyerekkori emlékére hagyatkozott, és nem nézett utána a neveknek, vagy Jánost valamiért Pistának (is) hívták, de ez a kevésbé valószínűbb, bár előfordul ilyesmi. A visszaemlékezésből még az is kiderül, hogy Bajza József ekkor nincs Vörösmartyval, amiből arra lehet következtetni, hogy vagy Újszászon maradt, vagy ekkor már nem együtt rejtőzködtek. Ágai egyébként ír még Vörösmarty Mihály és testvére, János (nála Pista) feltűnő kinézeti hasonlóságáról is, míg Gyulai monográfiája a személyiségük eltéréseit hangsúlyozza.

Ám Gyulai Pál sem egészen részletes a bujkálás helyszíneinek tekintetében, és ő is tévedni látszik, mivel teljességgel kihagyja, hogy Vörösmarty Újszászon is rejtőzködött a saját öccsénél, ez pedig – ahogy utána néztem, úgy látom – elég közismertnek számít manapság. Illetve valószínűleg nem négy hónapig bujkáltak a Gyulai által említett Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, hanem kevesebb ideig, mert késő ősszel Ágai írása szerint Vörösmarty már Újszász környékén tartózkodott (Újszász és Abony távolsága légvonalban mindössze 12 kilométer, Fegyvernek pedig – ahol Vörösmarty a bujdosása végén a feleségével találkozott – 34 kilométerre esik Újszásztól). Hogy Gyulai Pál Újszászt és Vörösmarty Jánost kihagyja a monográfia adatai közül, az azért is érdekes, mert Gyulai könyve arról tudósít, hogy Jánossal levelező kapcsolatban állt, és hogy Vörösmarty gyerekkoráról éppen ő szolgált számára érdekes adatokkal. A kihagyásnak esetleg óvatossági okai lehettek, pedig Gyulai monográfiája már 1866-ban jelent meg (Vörösmarty János 1876-ban hunyt el).

Ezzel a kevésbé ismert Ágai-írással tehát még jobban felfedhetjük Vörösmarty Mihály bujdosásának útvonatát, és vele Abony városa egy újabb híres alkotó – ha Ágait is bele vesszük, akkor mindjárt kettő – emlékével gazdagodott.

